

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗУМОВЛЕНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕКОРИСЛИВІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ.

Аналізується соціальна зумовленість кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності як одна з підстав криміналізації цих діянь; досліджується їх суспільна небезпека, відносна поширеність, доцільність протидії цим посяганням кримінально-правовими засобами, традиції вітчизняного законодавства та зарубіжного досвіду боротьби із злочинами цього виду.

Ключові слова: *підстави криміналізації діянь, соціальна зумовленість кримінальної відповідальності, некорисливі злочини проти власності.*

Постановка проблеми. Принципи кримінальної політики відіграють роль регуляторів як правотворчої, так і правозастосовчої діяльності, а тому від рівня дотримання законодавцем цих принципів залежить якість та ефективність кримінального закону. Передусім це стосується принципу науковості кримінальної політики, суть якого полягає у тому, що діяльність законодавця повинна базуватись на суспільних потребах; правотворчість повинна зумовлюватись вагомими підставами і в жодному випадку не може бути довільною. Обов'язковою підставою криміналізації діянь є соціальна зумовленість кримінальної відповідальності за їх вчинення. Наукове дослідження проблем соціальної зумовленості, як слушно зазначає В.К. Грищук, має дати відповідь на питання: чи доцільно забороняти певне діяння людини під загрозою покарання і якою у зв'язку з цим має бути теоретико-прикладна модель норми (норм) закону про кримінальну відповідальність? [1, с. 15].

Стан дослідження проблеми. Починаючи з 70-х років минулого

століття, проблема соціальної зумовленості кримінальної відповідальності все частіше стає предметом наукового аналізу. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували С.С. Босхолов, П.С. Дагель, Г.А. Злобін, С.Г. Келіна, Д.А. Керімов, А.І. Коробєєв, Н.Ф. Кузнєцова, Н.А. Лопашенко, Л.І. Спірідонов, П.С. Тоболкін, В.Д. Філімонов, П.А. Фефелов та ін. Серед українських науковців проблему соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за окремі злочини або їх види аналізували В.І. Борисов, Л.П. Брич, В.К. Грищук, А.А. Музика, В.О. Навроцький, В.І. Осадчий, Є.В. Фесенко та ін.

Мета даного дослідження – аналіз соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності в Україні.

Виклад основного матеріалу. В наукових працях простежуються відмінності між поглядами вчених в термінологічному позначенні підстав (чинників, обставин, принципів, причин, передумов) криміналізації, а також в їх кількісному і змістовному розумінні.

Видається доцільним все те, що створює реальну потребу в кримінально-правовій нормі, іменувати чинниками (обставинами), які зумовлюють криміналізацію діянь. Слід погодитись також з позицією, висловленою А.І. Коробєєвим та А.В. Грошевим, яка полягає в умовному поділі цих чинників (обставин) на дві групи: а) чинники (обставини), які зумовлюють встановлення кримінальної відповідальності за певні суспільно небезпечні посягання; б) чинники (обставини), які стосуються процесу криміналізації, тобто процесу правотворчої діяльності [2, с. 88-90; 3, с. 126-129]. Предметом нашого дослідження є перша група чинників (обставин). Аналіз існуючих поглядів щодо цієї проблеми дозволяє умовно виділити наступні основні чинники (обставини), які слугуватимуть з'ясуванню соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності: 1) суспільна небезпека цих злочинів; 2) їх відносна поширеність; 3) доцільність протидії цим посяганням кримінально-правовими засобами; 4) традиції вітчизняної законодавчої практики щод

боротьби з цими посяганнями; 5) зарубіжний досвід застосування кримінально-правових засобів протидії злочинам цього виду.

Суспільна небезпека некорисливих злочинів проти власності.

Матеріальною ознакою будь-якого злочинного діяння, як відомо, є його суспільна небезпека. Зміст суспільної небезпеки діяння проявляється в тому, що воно заподіює або може заподіяти істотну шкоду фізичній чи юридичній особі, суспільству, державі. Більшість дослідників даної проблематики дотримуються думки, що для віднесення законодавцем тих чи інших діянь до числа злочинних вирішальним фактором є їх суспільна небезпека [4].

Шкода, яка заподіюється або може бути заподіяна некорисливими злочинами проти власності, може носити різний характер. При умисному знищенні або пошкодженні майна (ст. 194 КК України), необережному знищенні або пошкодженні майна (ст. 196 КК України), порушенні обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК України) вона є, передусім, матеріальною. Знищення майна призводить до його втрати, а пошкодження майна позбавляє власника можливості використовувати його за цільовим призначенням; відновлення пошкодженого майна потребує, зазвичай, значних витрат. Невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо охорони чужого майна нерідко призводить до його втрати чи викрадення. Погроза знищення майна може призводити до порушення психологічної рівноваги особи, виникнення у неї морально-психологічного дискомфорту, що негативно впливатиме на її стосунки у сім'ї, колективі, на продуктивність її праці та ін.

Особливо небезпечні некорисливі злочини проти власності, коли вони заподіюють фізичну шкоду людям, зокрема, у випадку спричинення смерті людей або заподіяння тілесних ушкоджень (ч. 2 ст. 194, ст. 196 КК України).

Знищення або пошкодження майна залежно від його виду може призводити до порушення підприємницької діяльності, нормальної роботи транспорту, зв'язку, установ, організацій, до негативного впливу на економічну та військову безпеку держави.

При вчиненні некорисливих злочинів проти власності заподіюється

шкода міжнародному та внутрідержавному правопорядку, оскільки при цьому грубо порушується право власності. Відповідно до ст. 17 "Загальної декларації прав людини", прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і спільно з іншими; ніхто не може бути безпідставно позбавлений цього майна [5, с.8]. В ст. 41 Конституції України вказано, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право власності є непорушним [6, с. 6]. Вчинення некорисливих злочинів проти власності може слугувати підґрунтям для деформації суспільної безпеки, суспільного порядку і здатності держави їх підтримувати, тобто виникає ще й дискредитація держави [7, с. 708]. Адже саме на державу відповідно до ст. 13 Конституції покладено обов'язок захищати права усіх суб'єктів права власності [6, с.3].

Некорисливі посягання проти власності заподіюють також моральну шкоду потерпілим особам, що є власниками майна, принижуючи їх гідність. Певний психологічний дискомфорт, а в низці випадків – і моральна шкода, заподіюється іншим членам соціуму, в якому проживає потерпілий, підриває у них віру в правопорядок, що може народжувати правовий нігілізм, почуття незахищеності, нестабільності суспільного співжиття тощо.

Зрештою, такі діяння розхитують, підривають моральні устої, моральний фундамент суспільства. Ще Ад. Франк писав, що "як тільки наша свобода, наша власність, наша безпека, наша честь піддаються небезпеці, ми стаємо безсилями; суспільство перестає існувати для нас, тому що воно нас не охороняє, воно перестає існувати і для самого себе, оскільки воно не виконує свого обов'язку" [8, с. 148].

Як справедливо зазначає Є.Л.Стрельцов, „знищення, пошкодження та інші подібні дії містять у собі значну суспільну небезпеку, об'єктивно не меншу, ніж корисливі злочини..." [9, с. 126]. А отже, шкода, що може бути наслідком вчинення некорисливих посягань на власність є істотною, тому очевидною є наявність чинника (обставини), що обумовлюють кримінальну відповідальність за ці діяння.

Відносна поширеність некорисливих посягань проти власності.

Кримінально-правова заборона буде виправданою лише у випадку, коли вона буде охоплювати, по-перше, типові, а по-друге, достатньо поширені форми антисуспільної поведінки [2, с.72-73]. Суспільна небезпека злочинного діяння полягає не лише в тому, що воно посягає на найбільш важливі соціальні цінності, але і в тому, що воно характеризується певною масовістю, стійкістю і поширеністю [10, с.24]. Проте рівень поширеності певного діяння не завжди свідчить про ступінь його суспільної небезпеки, зокрема, це стосується злочинів, передбачених ст.ст. 109-114, 328-330, 436-447 КК України, які після прийняття кодексу або взагалі не вчинялися, або випадки їх вчинення були поодинокими. При цьому ступінь їх суспільної небезпеки достатньо високий, а отже, криміналізація цих діянь соціально обумовлена.

Певну уяву про поширеність некорисливих злочинів проти власності дають судові статистичні дані, наприклад, за вироками, що набрали законної сили, у 2003-2004 роках в Україні за некорисливі злочини проти власності засуджено 781 особу, в тому числі: за умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) – 713 осіб; за погрозу знищення майна (ст. 195 КК України) – 4 особи; за необережне знищення майна (ст. 196 КК України) – 9 осіб; за порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК України) – 55 осіб. Проте вказана кількість осіб, засуджених за некорисливі злочини проти власності, не дає повної картини їх вчинення, оскільки, як відомо, не всі кримінальні справи доходять до суду, крім цього не всі справи, що розглянуті судами, завершуються обвинувальними вироками – частина винних осіб, звільняється від кримінальної відповідальності та від покарання за різними правовими підставами. Поряд з цим, певна частина некорисливих посягань проти власності залишається латентною. Близькою до істини в цьому аспекті видається думка, висловлена А.Ф. Зелінським, – робити висновок про стан злочинності за судовою статистикою, це те саме, що робити висновок про кількість риби у водоймі за кількістю зловленої риби [11, с. 34].

Як зазначалось, у деяких випадках законодавець визнає злочинними діяння, які в правозастосовчій практиці не зустрічаються (або зустрічаються рідко), передбачаючи можливість їх вчинення. Такі випадки обумовлені необхідністю захисту життєво важливих суспільних відносин або міжнародними договорами. З-поміж некорисливих злочинів проти власності до такого роду діянь можна віднести погрозу знищення майна та необережне знищення майна.

Таким чином, відносна поширеність некорисливих злочинів проти власності є чинником, який свідчить на користь соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за їх вчинення.

Доцільність протидії некорисливим злочинам проти власності кримінально-правовими засобами. В юридичній літературі здавна звертається увага на проблему доцільності протидії певним діянням кримінально-правовими засобами. В.Н. Кудрявцев з цього приводу влучно зазначив, що норма кримінального закону повинна передбачати тільки ті діяння, які дійсно небезпечні для суспільства і з якими можна вести боротьбу тільки кримінально-правовими засобами [12, с. 6]. Його позиція була підтримана іншими вченими, зокрема, Г.А. Злобін сформулював спеціальне правило, яке звучить так: криміналізація діяння доцільна тоді і тільки тоді, коли немає і не може бути норми, яка достатньо ефективно регулює відповідні відносини методами інших галузей права [13, с. 75]. Кримінальна репресія, вказує А.І. Коробєєв, – крайній засіб боротьби з найбільш небезпечними формами девіантної поведінки; ось чому вона має застосовуватися лише тоді, коли вичерпані всі інші можливості для протидії конкретним видам цієї поведінки. Там, де бажаний результат може бути досягнутий за допомогою менш репресивних засобів – адміністративно-правових, дисциплінарних, цивільно-правових і тим більше моральних, криміналізація стає надмірною [2, с. 77]. На думку В.К. Грищука методологічним підходом у виробленні кримінальної політики має бути широке поєднання соціологічних і кримінологічних методів, що дозволяє

з'ясувати: а) які суспільні засоби слід застосовувати для нейтралізації суспільно небезпечного діяння; б) застосування яких конкретно-правових (або неправових) засобів у даному конкретному випадку є найбільш раціональним; в) чи існують варіанти комплексного застосування правових і неправових засобів; г) якщо доцільно застосовувати кримінально-правові засоби, який їх режим є оптимальним [14, с. 122].

Ефективна протидія злочинності можлива лише на основі системного підходу. Це означає, що в систему заходів протидії має входити комплекс заходів економічного, політичного, організаційного та правового характеру, які необхідно гармонійно поєднувати. Зрозуміло, що кримінально-правові засоби мають бути крайніми. Це означає, що вони використовуються в разі гострої необхідності, коли всі інші правові засоби використані і виявились неефективними або коли соціальна проблема не може бути вирішена інакше, як лише за допомогою встановлення кримінально-правової заборони [1, с.17].

Як свідчать наведені думки, в теорії кримінального права вироблено підхід, згідно з яким при встановленні доцільності протидії суспільно небезпечних посяганням кримінально-правовими засобами необхідно з'ясувати: 1) можливості позитивного впливу кримінально-правової заборони на динаміку цих посягань; 2) можливі негативні наслідки криміналізації; 3) співрозмірність негативних і позитивних наслідків криміналізації. Зрозуміло, що значну роль у цьому має відіграти науковий аналіз цих проблем, однак остаточне рішення, як відомо, приймає законодавець, зважаючи при цьому всі три зазначені обставини.

Серед найважливіших позитивних наслідків криміналізації некорисливих посягань на власність слід, зокрема, відзначити: посилення охорони права власності як основи стабільності економічної, політичної, соціальної сфер життя суспільства; зростання внаслідок цього авторитету держави; зміцнення законності і правопорядку, моральних засад суспільства; примноження власності, зростання так званого середнього класу, забезпечення нормальної підприємницької діяльності, формування більш

цивілізованого соціально-психологічного мікро- та макроклімату в суспільстві, поваги до власності і власника. Невжиття ефективних кримінально-правових засобів протидії некорисливим посяганням на власність обурює громадскість, служить джерелом соціально-психологічного дискомфорту, негативного ставлення людей до органів як місцевої, так і центральної влади.

Криміналізація некорисливих посягань на власність, особливо коли вона проводиться всупереч правовим засадам, може призводити і до соціальних наслідків негативного характеру: перевантаженість органів кримінальної юстиції та суду; неефективність норми кримінального закону і, як наслідок, підрив авторитету держави; в результаті дії двох попередніх факторів – зниження моральності у суспільстві; погіршення соціально-психологічного мікро- та макроклімату тощо.

Порівняння викладених вище позитивних і негативних наслідків криміналізації некорисливих посягань на власність, аналіз думок вчених з цього питання свідчить на користь того, що доцільною є криміналізація таких діянь, як умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України), погроза знищення майна (ст. 195 КК України), необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України), порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК України).

Традиції вітчизняної законодавчої практики протидії некорисливим посяганням проти власності. Відомо, що право є продуктом історичного розвитку суспільства. Через право, зокрема, відображаються загальні закономірності його розвитку, позитивний і негативний досвід регулювання суспільних відносин. Звернення до цього досвіду може дозволити встановлювати історичну зумовленість кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності.

Вагомий інтерес у зв'язку з дослідженням згаданої вище проблеми становить Руська Правда як найдавніший кодифікований акт українського права. В кожній редакції Руської Правди встановлено відповідальність за

некорисливі злочини проти власності. Всі вони стосуються знищення чи пошкодження певних видів майна, серед яких спис, щит або одяг; кінь; борт (вулик) та бортовий знак; дерево; польова межа або межевий стовп [15, с. 117, 197, 205]. Дуже суворо за Руською правдою каралися підпали майна, наприклад, підпалювач господарства (двору) видавався князеві зі всім майном, з якого виплачувалося відшкодування власникові знищеного майна, а іншим майном, як і самим винним, розпоряджався князь [15, с. 586].

Такі ж підходи до охорони права власності від некорисливих посягань спостерігаються і в Литовських Статутах (1529 р., 1566 р. та 1688 р.). Крім цього, Статути забороняли розбирати на дрова будинки, паркани, витолочувати посіви; передбачали відповідальність за знищення чужих хмільників, пасток для полювання; за знищення гаю, посівів; за недбале зберігання майна [16, с. 274; 17, с. 293, 370; 18, с. 168, 232]. Підпали майна карались не менш суворо, наприклад, вчинення з необережності пожежі у пущі каралося смертю, а нанесені збитки відшкодовувалися за рахунок майна винного [17, с. 370]. Підпал замку, міста, будинку карався спаленням винного [18, с. 278]. Переслідувалася також погроза знищення майна (будинку, дворових будівель, збіжжя) шляхом підпалу. Якщо після погрози таке знищення відбулося, то той, хто погрожував, повинен був відшкодувати потерпілому збитки. Якщо б він заперечував свою вину, то також мав би відшкодувати збитки потерпілому, а сам шукати винного [16, с. 255; 17, с. 376; 18, с. 292].

У визначній пам'ятці українського права під назвою "Права, за якими судиться малоросійський народ" чітко простежується вплив Руської Правди та Литовських статутів. Окрему увагу приділялося умисному підпалові міста, села, будинку. Винний у цьому випадку підлягав спалюванню на вогні, а заподіяні збитки відшкодовувались за рахунок його майна. Разом з тим, не підлягала кримінальній відповідальності особа, яка пошкодила чуже майно у зв'язку із гасінням пожежі або коли вона своїми діями відвернула пожежу сусідніх будинків.

Кримінальні кодекси Української РСР також встановлювали відповідальність за некорисливі злочини проти власності, зокрема, КК Української РСР 1922 р. розмежовував два види пошкодження майна: простий вид – пошкодження будь-якого майна (ч. 1 ст. 145 КК) і пошкодження майна загальнонебезпечним способом (підпал, підтоплення, вибух тощо) – ч. 2. ст. 145 КК.

Кримінальний кодекс Української РСР 1927 року передбачав наступні некорисливі злочини проти власності:

1) умисне знищення чи пошкодження майна, що належало державі, громадянам і кооперативним організаціям чи підприємствам, а так само електропроводок, засобів зв'язку (ст. 75 КК); 2) умисне знищення або пошкодження майна приватної особи, вчинене на ґрунті класової боротьби за сприяння здійсненню заходів Радянської влади, вчинене через підпал або іншим загальнонебезпечним способом (ст. 75-1 КК); 3) умисне знищення або доведення до господарської непридатності коней в господарствах усуспільненого сектору (ст. 75-2 КК); 4) умисне знищення чи пошкодження майна, щоб одержати страхову винагороду (ст. 75-3 КК); 5) псування тракторів, сільськогосподарських машин, що належали радгоспам, машинно-тракторним станціям або колгоспам (ст. 75-4 КК); 6) умисне пошкодження морського телеграфного кабеля (ст. 76 КК); 7) необережне знищення або пошкодження державного чи громадського майна (ст. 75-6 КК); 8) безгосподарне ставлення працівників бібліотек до своїх обов'язків, що спричинило руйнування або розтрату книжкового фонду, псування книг (ст. 177 КК); 9) умисне знищення або пошкодження майна, що належить приватним особам (ст. 189 КК). Слід зазначити, що злочини, вказані в пунктах 1-7, з причин ідеологічного характеру були віднесені законодавцем підрозділу «Інші злочини проти порядку управління» і лише два останні злочини (вказані у пунктах 8, 9) – до розділу «Майнові злочини».

Кримінальний кодекс Української РСР 1960 р. значною мірою відрізнявся від КК Української РСР 1927 року. У розділі «Злочини проти

державної і колективної власності" було передбачено 3 некорисливих злочини проти власності: 1) умисне знищення або пошкодження державного чи колективного майна (ст. 89); 2) необережне знищення або пошкодження державного чи колективного майна (ст. 90); 3) злочинно-недбале ставлення до охорони державного або колективного майна (ст. 91). В розділі «Злочини проти індивідуальної власності громадян» було передбачено відповідальність за умисне знищення або пошкодження індивідуального майна громадян (ст. 145).

Кримінальний кодекс України, що набрав чинності 1 вересня 2001 року, у розділі "Злочини проти власності" встановив відповідальність за такі некорисливі посягання: умисне (ст.194 КК України) та необережне (ст.196 КК України) знищення або пошкодження майна, погрозу знищення майна (ст. 195 КК України), порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК України). Згодом (31 травня 2005 року) Кодекс було доповнено статтею 194¹ – умисне пошкодження об'єктів електроенергетики. Слід відзначити, що законодавець, доповнюючи Кодекс цією статтею, врахував (в якості критерію для визначення її місця в системі норм кримінального закону) спосіб вчинення злочину, а не об'єкт злочину, і тим самим порушив традиційний підхід до систематизації норм кримінального закону. Адже решта статей КК України, що передбачають відповідальність за знищення, пошкодження, руйнування, псування окремих видів майна (ст.ст. 178, 245, 277, 292, 298, 360, 411, 412 КК України) цілком обґрунтовано віднесені законодавцем до інших розділів КК України – у відповідності з родовим об'єктом вказаних складів злочинів.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що кримінальне законодавство України традиційно передбачає відповідальність за певні некорисливі злочини проти власності, що є вагомою підставою їх криміналізації і в сучасних умовах, зрозуміло з урахуванням специфіки сучасного стану розвитку суспільних відносин.

Зарубіжний досвід застосування кримінально-правових засобів

протидії некорисливим злочинам проти власності. Кримінальна відповідальність за певні некорисливі посягання на власність передбачена в переважній більшості чинних кримінальних законів іноземних держав. Але, безумовно, є деякі відмінності у видах цих посягань, ступені їх суспільної небезпеки, обсязі кримінально-правової охорони власності від такого роду посягань в різних державах. За обсягом кримінально-правової охорони власності (в порівнянні з Кримінальним кодексом України) кримінальні закони зарубіжних держав умовно можна поділити на декілька груп.

До першої групи належать держави, кримінальні кодекси яких до некорисливих злочинів проти власності відносять лише умисне та необережне знищення або пошкодження майна. Це кримінальні кодекси Росії, Грузії, Данії. До цієї ж групи з певним застереженням можна віднести кримінальні закони Естонської республіки, Голландії, Швейцарії, Швеції, Австрії, Іспанії, Федеративної Республіки Німеччини, Аргентини, Республіки Сан-Маріно, Китайської народної республіки; застереження полягає у тому, що кримінальні кодекси цих держав в розділах, що охоплюють злочини проти власності, окрім "загального" знищення або пошкодження майна, передбачають відповідальність за знищення або пошкодження "спеціальних" об'єктів власності (наприклад, чужої інформації, записаної електронним способом, архівних документів, залізничного спорудження, електростанцій, морських та повітряних суден, лісів, забудованих ділянок, насаджень, предметів релігійного призначення, громадських пам'ятників, речей загально визнаної наукової, художньої чи історичної цінності, речей, що служать громадській безпеці та обороні, забезпеченню світлом, водою, теплом, транспортом, зв'язком та ін.).

До другої групи можна віднести кримінальні кодекси, які в числі некорисливих злочинів проти власності, окрім умисного та необережного знищення чи пошкодження майна, передбачають ще й недобросовісну охорону майна. Це КК Республіки Білорусь, Латвійської республіки, Республіки Болгарія. При цьому в Білорусії та Латвії (як і в Україні)

кримінально караними є випадки, коли внаслідок недобросовісного відношення винної особи до охорони чужого майна іншими (третіми) особами спричинено шкоду цьому майну. Специфічним в цьому аспекті є болгарський кримінальний закон: він передбачає кримінальну відповідальність "особи, яка свідомо завдасть шкоди майну, ввіреному їй для охорони чи управління" та "представника чи уповноваженого, який свідомо діє проти законних інтересів свого довірителя".

Третю групу повинні були б складати кримінальні кодекси, які передбачають відповідальність за погрозу знищення майна. Проте з-поміж проаналізованих кримінальних законів іноземних держав лише Кримінальний кодекс Франції передбачає відповідальність за такого роду посягання, присвячуючи погрозі знищення майна дві статті. Одна з них передбачає відповідальність за погрозу знищення, пошкодження, псування майна способом, небезпечним для людей, якщо вона або повторюється, або виражена в письмовій, художній чи іншій матеріальній формі. Іншою статтею встановлено відповідальність за погрозу будь-яким способом знищити, пошкодити майно, якщо така погроза супроводжується вимогою виконати конкретну умову.

Отже, зарубіжний досвід боротьби із некорисливими посяганнями на власність кримінально-правовими засобами є ще одним вагомим чинником, що свідчить на користь криміналізації цих суспільно небезпечних діянь в Україні.

Література:

1. Гришук В.К. До питання про соціальну зумовленість кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у сфері господарської діяльності // Відповідальність за злочини в сфері господарської діяльності: Матер. наук.-практ. конференції / ред. кол.: В.В.Сташис та ін. – Х.: Кроссрууд, 2006. – С. 15-18
2. Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1987. – 186 с.
3. Грошев А.В. Правосознание в системе оснований криминализации общественно опасных деяний. // Российский юридический журнал. – 1997. – № 1. – С. 126-134.
4. Див. напр.: Феллов П.А. Критерии установления уголовной наказуемости деяний // Советское государство и право. – 1970. – № 11. – С. 101- 109; Плохова В.И. Насильственные преступления против собственности. – СПб.: Юридический центр Пресс. – 2003. – 295 с.
5. Людина. Право. Держава: Збірник правових актів. Упорядник В.С. Торош. – Харків: НВКФ «Консул», 1996. – 51 с.
6. Конституція України. – К.: Школа, 2006. – 64 с.

7. Козлов А.П. Понятие преступления. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 819 с.
8. Философия уголовного права. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 348 с.
9. Стрельцов Э.Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти. – Одеса: Астропринт, 2000. – 476 с.
10. Бойцов А.И. Преступления против собственности. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 775 с.
11. Зелінський А.Ф., Коржанський М.Й. Корислива злочинність. – К.: Генеза, 1998. – 160 с.
12. Кудрявцев В.Н. Криминализация: оптимальные модели // Уголовное право в борьбе с преступностью. – М., 1981. – 84 с.
13. Злобин Г.А. Основания и принципы уголовно-правового запрета // Советское государство и право, 1980. – № 1. – С. 74–76.
14. Гришук В.К. Проблеми кодифікації кримінального законодавства України. – Львів: ЛНУ, 1993. – 136 с.
15. Правда Русская. М.-Л. Изд-во Академии наук СССР, 1997. – 862 с.
16. Статути Великого князівства Литовського: у трьох томах. – Том 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С.Ківалова, П.Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2002. – 464 с.
17. Статути Великого князівства Литовського: у трьох томах. – Том 2. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С.Ківалова, П.Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 557 с.
18. Статути Великого князівства Литовського: у трьох томах. – Том 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 року / За ред. С.Ківалова, П.Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2004. – 566 с.